

СЕРІЯ КЛАСИКА

ДЖОРДЖ ОРВЕЛЛ

КОЛГОСП ТВАРИН

З англійської переклав В'ячеслав Стельмах

Київ
BOOKSHEF
2021

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

ПЕРЕДМОВА ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ «КОЛГОСПУ ТВАРИН»

Джордж Орвелл, березень 1947 р.

Мене попросили написати передмову до українського перекладу «Колгоспу тварин». Я розумію, що пишу для читачів, про яких нічого не знаю, але також розумію і те, що й вони, мабуть, ніколи не мали жодної можливості довідатися щось про мене.

Найімовірніше, вони очікуватимуть, що в цій передмові я розповім щось про історію виникнення «Колгоспу тварин», але спершу я хотів би розповісти дещо про себе та про деякі події зі свого життя, що сформували мої політичні погляди.

Я народився в Індії 1903 року*. Мій батько був службовцем у тамтешньому англійському адміністративному апараті. Сім'я моя нічим не відрізнялася від решти звичайних сімей солдатів, священників, урядових службовців, учителів, юристів, лікарів та інших представників середнього класу. Освіту

* До 1947 року Індія була однією з колоній Британії, управління якою здійснював британський колоніальний уряд. — Тут і далі — прим. пер.

я здобував у «Ітоні», найдорожчій і найпихатішій «публічній школі»* Англії. Проте потрапив я туди лише тому, що отримав стипендію; якби не це, мій батько не зміг би оплатити мені навчання в такій школі.

Назабаром після завершення школи (тоді мені ще не виповнилося й двадцяти років) я поїхав до Бірми** та вступив до лав Індійської імперської поліції. То були воєнізовані поліцейські підрозділи на кшталт жандармерії, дуже схожі на іспанську Цивільну гвардію (Guardia Civil) чи Мобільну гвардію (Garde Mobile) у Франції. Там я служив п'ять років. Служба була мені не до душі, і через неї я зненавидів імперіалізм, навіть попри те, що націоналістичні настрої в Бірмі тоді не були яскраво виражені, а англійці й бірманці на той час не так уже й погано ладнали одні

* Публічні школи (*англ.* public schools), також незалежні школи (*англ.* independent schools) — назва порівняно нечисленної групи незалежних від держави престижних платних закладів середньої освіти у Великій Британії. Термін «публічна школа» з'явився у XVIII ст., коли деякі англійські школи почали приймати усіх учнів, чиї батьки могли оплатити навчання в них, на відміну від місцевих (*англ.* local) шкіл, що приймали учнів лише за територіальним принципом. Навчання в таких школах проводиться за принципами роботи шкіл-інтернатів: учні не лише навчаються, а й проживають на території школи. Наприкінці XX ст. назва «публічна школа» почала відходити в минуле, поступаючись місцем назві «незалежна школа».

** До 1937 року територія Бірми (сучасна М'янма) входила до складу Британської Індії. У 1937 році стала окремою колонією Британської імперії. У 1948 році Бірма остаточно проголосила незалежність і вийшла із Британської Співдружності.

з одними. У 1927 році, перебуваючи під час відпустки в Англії, я подав у відставку й вирішив стати письменником. Не скажу, що мене одразу ж спіткав шалений успіх. У 1928–1929 рр. я жив у Парижі й писав оповідання й романи, яких ніхто не хотів друкувати (згодом я познищував їх усі до одного). Упродовж кількох наступних років я ледве зводив кінці з кінцями, а часом навіть голодував. І лише з 1934 року я нарешті почав заробляти собі письмом на прожиток. А до того мені незрідка доводилося по кілька місяців поспіль жити серед бідноти й напівзлочинних елементів, які заселяють найгірші частини найбідніших кварталів і нерідко перебиваються жебрами та крадіжками. У той час я був пов'язаний із ними через брак грошей, однак пізніше їхнє життя надзвичайно зацікавило мене саме по собі. Я провів не один місяць у вивченні (цього разу вже систематичнішому) умов життя шахтарів на півночі Англії. Аж до 1930 року я не вважав себе соціалістом. По правді кажучи, тоді я ще взагалі не мав чітко визначених політичних поглядів. Я став схилитися до соціалізму радше через обурення тим, як пригноблюють і зневажають бідніших представників робітничого класу, аніж через теоретичне захоплення ідеями планового суспільства.

У 1936 році я одружився. Чи не того самого тижня в Іспанії розпочалася Громадянська війна*. Ми

* Громадянська війна в Іспанії 1936–1939 рр. велася між ліво-республіканським урядом Іспанської республіки та правими силами країни. Серед держав, що підтримували іспанський уряд, був також СРСР. Завершилася війна у квітні 1939 року перемогою правих сил на чолі з генералісимумом Франко.

з дружиною обоє вирішили поїхати до Іспанії, щоб узяти участь у війні на боці іспанського уряду. Щойно я завершив книжку, над якою тоді працював, ми вирушили туди. В Іспанії я майже шість місяців провоював на Арагонському фронті, аж доки біля Уески мені прострелив горло фашистський снайпер.

На початку війни іноземці переважно нічого не знали про внутрішню боротьбу між різними проурядовими політичними партіями. У результаті низки випадковостей я приєднався не до однієї з Інтернаціональних бригад, як більшість іноземців, а до ополчення ПОУМ*, тобто до іспанських троцькістів.

Тож у середині 1937 року, коли комуністи здобули контроль (принаймні частковий) над іспанським урядом і почали переслідувати троцькістів, ми з дружиною обоє опинилися серед жертв цього переслідування. Якимось дивом ми вибралися з Іспанії живими — нас навіть жодного разу не заарештували. Натомість багатьох моїх друзів розстріляли, хтось дуже тривалий час просидів у в'язниці, а хтось і просто зник безвісти.

Репресії в Іспанії відбувалися в той самий час, що й масштабні чистки в СРСР, і в певному сенсі доповнювали їх. Суть обвинувачень і в Іспанії, і в Росії була однакова — перебування у змові із фашистами. Однак у випадку з Іспанією я мав усі підстави бути переконаним у хибності обвинувачень. Усі ті події, що

* Робітнича партія марксистського об'єднання (РПМО), більше відома як ПОУМ (ісп. POUM — Partido Obrero de Unificación Marxista) — політичне об'єднання в Іспанії 1930-х років. У 1937–1938 рр. проти ПОУМ вели політичні репресії. Учасників партії звинувачували у сповіданні фашистських ідей.

я пережив, дали мені надзвичайно цінний урок: вони показали мені, як легко тоталітарна пропаганда може здобути контроль над думкою освічених людей у демократичних країнах.

Ми з дружиною бачили, як цілковито безневинних людей кидали до в'язниці лише за підозру в інакодумстві. Коли ж ми повернулися до Англії, то натрапили там на силу-силенну розсудливих і чудово поінформованих спостерігачів, які вірили у всі ті казки про змови, зраду й саботаж, що з'являлися в газетних статтях про допити у Москві.

І так я чіткіше, аніж будь-коли усвідомив, як негативно впливав радянський міф на західний соціалістичний рух.

На цьому місці я маю зупинитися, щоб пояснити моє ставлення до радянського режиму.

Я ніколи не був у Росії, і всі мої знання про неї обмежуються лиш тим, про що можна довідатися із книжок і газет. Навіть якби я міг, то не втручався б у внутрішні справи Радянського Союзу. Я не засуджував би Сталіна та його спільників лише за їхні варварські й антидемократичні методи. Цілком можливо, що, навіть маючи найліпші наміри, за тих обставин вони просто не могли б вчинити інакше.

Утім, з іншого боку, для мене було украй важливо, щоб люди у Західній Європі побачили радянський режим таким, яким він був насправді. Із 1930 року я бачив украй мало свідчень на користь того, що курс, яким рухався СРСР, був бодай трохи схожий на істинно соціалістичний курс. Навпаки, мене шокували очевидні ознаки перетворення СРСР на ієрархічне суспільство, правителі якого мали не більше причин відмовлятися

від влади, аніж представники будь-якого іншого панівного класу. До того ж ані робітники, ані інтелігенція в країні на зразок Англії не можуть зрозуміти, що теперішній СРСР значно відрізняється від того, що становив собою 1917 року. Почасти це спричинено тим, що вони й не хочуть цього розуміти (тобто хочуть вірити, що десь існує справдешня соціалістична країна), а почасти — тим, що їм, звиклим до відносної свободи та поміркованості у суспільному житті, тоталітаризм видається чимось цілковито незбагненим.

Проте варто пам'ятати, що й Англія — не цілковито демократична держава. Це капіталістична країна, в якій існують чималі класові привілеї, а також значна майнова нерівність (навіть зараз, після завершення війни, яка, здавалося, зрівняє всіх). Та водночас це країна, в якій люди вже кількасот років живуть без масштабних конфліктів, країна із відносно справедливими законами, в якій можна майже беззастережно вірити офіційним новинам і статистичним даним, а також — і це теж надзвичайно важливо — країна, в якій можна сповідувати та висловлювати думку меншості без страху за власне життя. За таких умов пересічна людина не може по-справжньому розуміти суті таких речей, як концентраційні табори, масові депортації, арешти без слідства, цензура преси тощо. Вона автоматично переінакшує все, що дізнається про країну на кшталт СРСР, на англійський манір і таким чином наївно приймає брехню тоталітарної пропаганди. Варто сказати, що аж до 1939 року, і навіть довше, більшість мешканців Англії була не здатна оцінити правдиву суть режиму нацистів у Німеччині; а зараз вони

здебільшого перебувають під впливом подібних ілюзій щодо радянського режиму.

Це надзвичайно нашкодило англійському соціалістичному рухові та мало серйозні наслідки для зовнішньої політики Англії. Насправді, на мою думку, ніщо так не сприяло викривленню істинних ідей соціалізму, як переконаність у тому, що Росія — це соціалістична країна і кожну дію її правителів потрібно щонайменше виправдовувати, якщо не наслідувати.

Тож уже десять років я переконаний у тому, що відродження соціалістичного руху може відбутися лише після розвінчання радянського міфу.

Після повернення з Іспанії мені спало на думку ідея написати викривальну повість, спрямовану проти радянського міфу, яку без труднощів зрозумів би майже будь-хто і яку можна було б легко перекласти іншими мовами. Тривалий час я не міг сформулювати деталей такої історії, аж доки одного дня (я тоді жив у невеличкому селищі) я побачив, як один хлопчик років десяти поганяє величезного тяглого коня вузькою стежкою, шмагаючи його щоразу, коли тварина намагалася звернути зі шляху. Мені спало на думку, що якби ці тварини усвідомили свою силу, то ми втратили б над ними будь-яку владу; а також я подумав про те, що люди експлуатують тварин так само, як багатії експлуатують пролетаріат.

Тож я спробував проаналізувати теорію Маркса з погляду тварин. Для тварин очевидним було те, що ідея класової боротьби між людьми — абсолютна ілюзія, адже коли справа доходила до експлуатації тварин, усі люди об'єднувались проти них; справжня ж боротьба точилася між людьми і тваринами. Маючи це за

відправну точку, я легко продумав решту повісті. Мені не вдавалося її записати аж до 1943 року, оскільки увесь свій час я постійно витрачав на якусь іншу роботу; і зрештою, я включив до повісті ще й деякі з тих подій, що саме відбувалися у час її написання, наприклад Тегеранську конференцію. Так і сталося, що я тримав у голові основні елементи повісті аж шість років, перш ніж власне написати її.

Я не хочу давати жодних коментарів щодо свого твору; якщо він не говорить сам за себе, це означає, що мій письменницький задум провалився. Та маю наголосити на двох аспектах повісті. По-перше, попри те, що я взяв чимало її епізодів із фактичної історії революції в Росії, я описував їх лише схематично і до того ж змінив їхній хронологічний порядок; це було необхідно зробити для симетричності композиції повісті. Другий аспект, на якому хочу зацентувати, не взяла до уваги більшість критиків, імовірно, тому, що я недостатньо виділив його у повісті. У багатьох читачів моєї книжки після прочитання складається враження, що повість завершується цілковитим примиренням свиней і людей. Проте я мав на увазі зовсім не це; навпаки, для мене було важливо завершити книжку саме гучною сценою розбрату, адже писав я її одразу ж після Тегеранської конференції, яка, як усі думали, закріпила між СРСР і Заходом щонайліпші відносини. Особисто я не вірив, що ці добрі відносини протримаються довго; і подальші події засвідчили, що в цьому я був не надто далекий від істини.

Не знаю, що ще мені слід написати. Якщо когось цікавлять подробиці мого особистого життя, додам, що я вдівець і виховую майже трирічного сина, за

фахом я письменник і з початку війни заробляю собі на прожиток переважно як журналіст.

Найчастіше мої статті з'являються в газеті «Триб'юн»*, соціально-політичному щотижневику, який загалом представляє ліве крило англійської Лейбористської партії. Пересічного читача можуть також зацікавити такі мої книжки (якщо, звісно, хтось із читачів цього перекладу натрапить на їх примірники): «Дні в Бірмі»** (повість про Бірму), «Данина Каталонії»*** (підґрунтям цієї книжки стали події, які я пережив під час Громадянської війни в Іспанії) а також «Критичні есеї»**** (збірник есеїв, переважно на тему сучасної популярної англійської літератури, цікавих радше із соціологічного, аніж із літературознавчого погляду).

* Tribune (англ.).

** Burmese Days (англ.).

*** Homage to Catalonia (англ.). Орвелл Дж. Данина Каталонії / пер. з англ. І. Савюк. — Київ: Видавництво Жупанського, 2017. — 240 с.

**** Critical Essays (англ.).